

**Голові спеціалізованої вченої ради Д 41.053.06
в Державному закладі «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
професору Наумкіній С. М.**

В І Д Г У К

офіційного опонента на дисертацію *Голки Валерії Євгенівни* «Громадсько-політичний краудсорсинг і краудфандинг як новітні форми політичного активізму», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Вивчення дисертації здобувача, автореферату та опублікованих праць за темою дисертаційної роботи дає підстави для розгорнутої характеристики основних результатів авторського дослідження та визначення її відповідності критеріям, які викладені у «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

1. Актуальність теми дослідження та зв'язок із науковими програмами, планами, темами.

Актуальність теми дисертаційного дослідження В. Є. Голки зумовлена кількома чинниками: 1) активним теоретичним і практичним пошуком нових дієвих технологій взаємодії влади з громадськістю; 2) постійним виникненням нових форматів громадського активізму; 3) особливою затребуваністю сьогодні якісно нових технологій громадсько-політичного діалогу, застосування «колективного розуму» та співфінансування; 4) потребою наукової концептуалізації, оцінки ефективності краудсорсингу та краудфандингу у суспільно-політичній сфері, окремих їх типів, зарубіжних і вітчизняних практик застосування.

Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» у межах науково-дослідної теми

«Соціально-політичні проблеми України в контексті глобальних процесів» (№ державної реєстрації 0114U007155), одним із виконавців якої є дисертантка.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Представлена дисертаційна робота характеризується логічним, послідовним і системним викладом матеріалу на основі повного наукового обґрунтування. Чітко просліджуються авторська позиція та логічна завершеність роботи. Одержані у процесі наукового дослідження результати є достовірними. Викладені у дисертаційній роботі В. Є. Голки теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації достатньою мірою науково обґрунтовані. Вони базуються на фундаментальних положеннях політичної теорії, враховують опубліковані результати наукових досліджень учених-політологів, а також зарубіжний досвід краудфандингових і краудсорсингових практик. Об'єктивність проведеного дослідження підтверджується залученням достатнього масиву інформації різних видів.

Достовірність одержаних особисто дисертантом результатів наукового дослідження підтверджується їх апробацією на шести науково-практичних конференціях. Також про достатній рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій свідчать публікації дисертанта, у тому числі міжнародні, представлені у достатній кількості.

Це дозволяє зробити висновок про всебічну обґрунтованість і достовірність, представлених у дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій, а також високий науковий рівень і політологічну грамотність дисертанта.

3. Новизна наукових результатів дисертаційної роботи

Внесок здобувача полягає у концептуалізації громадсько-політичного краудсорсингу та краудфандингу як новітніх форм політичного активізму. Такий аналіз є новацією у вітчизняній політичній науці. Дисертантом представлено авторське розуміння понять «громадсько-політичний краудсорсинг» і

«громадсько-політичний краудфандинг». У дослідженні здобувачем запропоновано авторську типологію громадсько-політичного краудфандингу та краудсорсингу.

Дисертант уточнює розуміння сучасних діалогічних форм громадсько-політичного активізму, у системі яких, у креативні способи, активізується соціальна співпраця. Дисертант аргументує, що незважаючи на визначальну роль інтернет-комунікації, новітні форми активізму здійснюються як в онлайнному, так і в офлайнному середовищі, а тому ландшафтом краудсорсингової та краудфандингової активності є різноманітні комунікативні майданчики, а не виключно інтернет-ресурси.

Дисертантом представлений авторський підхід до краудсорсингу і краудфандингу як новітніх видів громадсько-політичного активізму, мережеских форм публічної політики, а також виділено їх риси. Дисертант поглиблює наукові ідеї щодо громадсько-політичних мереж як різновиду політичних, а також акцентує на їх відмінності від мереж державної політики. Дисертант аргументовано довела адаптивність мережевого підходу для аналізу новітніх громадсько-політичних практик, якими є громадсько-політичний краудсорсинг і краудфандинг.

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання

Теоретична цінність положень дисертації полягає не тільки в їх концептуальному, а й дискусійно-постановочному характері. Дослідження формує наукові уявлення про сутність громадсько-політичного краудфандингу та краудсорсингу, його види, можливості застосування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості їх використання в практичній діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, зокрема при вирішенні питань співпраці з громадськістю в контексті розвитку електронної демократії; у навчальному процесі. Результати авторського дослідження можуть бути застосовані

громадськістю для набуття навиків практичної реалізації краудсорсингових і краудфандингових проектів.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях

Основні положення дисертації в повній мірі висвітлені в наукових фахових виданнях. Зокрема, підготовлено дванадцяти наукових публікацій, у тому числі чотири статті у наукових фахових виданнях України, дві – у закордонних фахових виданнях, шість – тезах і матеріалах конференцій.

Опубліковані наукові праці та автореферат достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень. Перелік опублікованих праць за темою дисертації відображає зміст роботи відповідно до вимог МОН України.

6. Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертація В. Є. Голки охоплює широке коло питань, які відобразилися у структурі та змісті дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Роботу викладено на 198 сторінках основного тексту. Список використаних джерел налічує 220 найменувань і розміщений на 27 сторінках.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь дослідження проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і задачі дослідження; вказано об'єкт і предмет, визначено методологію дослідження; обґрунтовано наукову новизну отриманих результатів, їх теоретичне та прикладне значення, вказано особистий внесок здобувача, апробацію результатів роботи, наукові публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі «Стан наукового дослідження та теоретико-методологічні засади аналізу краудсорсингу та краудфандингу як новітніх форм громадсько-політичного активізму» (с. 12–63) дисертантом досліджується

історіографія та джерельна база дослідження краудсорсингу та краудфандингу (с. 12–34), визначаються теоретико-методологічні підходи до вивчення краудсорсингу та краудфандингу у політиці (с. 34–60).

У другому розділі «Громадсько-політичний краудсорсинг: концептуалізація поняття, типологія, зарубіжний досвід» (с. 64–94) запропоноване авторське розуміння поняття «громадсько-політичний краудсорсинг» та типологія його видів (с. 64–78), здійснений аналіз зарубіжного досвіду використання потенціалу краудфандингу у громадсько-політичному житті (с. 78–92).

У третьому розділі «Громадсько-політичний краудфандинг: поняття, сутність, види, досвід застосування» (с. 95–125) досліджено громадсько-політичний краудфандинг як практика співфінансування через аналіз його поняття, сутності та видів (с. 95–113), вивчено зарубіжний і вітчизняний досвід використання ресурсного потенціалу краудфандингу як форми громадсько-політичного активізму (с. 113–123).

У четвертому розділі «Види громадсько-політичного краудсорсингу та краудфандингу» (с. 126–189) досліджуються такі види краудсорсингу та краудфандингу як: електоральний (с. 126–140), революційний (протестний) (с. 140–148), антикорупційний (с. 148–161), військовий (воєнний) (с. 161–176), міграційний (с. 176–189).

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Висновки та рекомендації, опубліковані в наукових працях і авторефераті, частково відрізняючись деталізацією викладу, у значеннєвому відношенні ідентичні.

8. Недоліки та дискусійні питання дисертаційної роботи

Зауважимо, що предмет дослідження здобувача зумовлює низку **дискусійних положень**, що вимагають подальшого обговорення. До них, зокрема, треба віднести такі:

По-перше, дисертант слушно зауважує, що в останні десятиліття формується новітня система видів громадського активізму, структурними елементами якої є громадсько-політичний краудсорсинг і краудфандинг. На нашу думку, методологічно правильно було б підходити до аналізу краудсорсингу та краудфандингу саме як елементів цієї новітньої системи. Тому було б доцільно провести первинний аналіз у дисертації сутності та структури сучасної системи видів громадсько-політичного активізму та визначення дисертантом місця у цій системі саме громадсько-політичного краудсорсингу та краудфандингу.

По-друге, дисертант акцентує на зміні в умовах сьогодення політичного порядку від ієрархій/організацій до мережевих структур, коли механізми прийняття політичних рішень уже не лежать у площині виключно адміністративної діяльності органів влади, а натомість посилюється діяльність недержавних акторів. Погоджуємося з констатацією цієї тенденції. Утім необхідне уточнення дисертантом комплексу причин зміни цих механізмів та авторська оцінка того, наскільки громадсько-політичні мережі справді зможуть бути ефективною альтернативою державним ієрархіям.

По-третьє, дисертант розглядає краудфандингову та краудсорсингову діяльність як один із механізмів залучення населення у процес прийняття суспільно-політичних рішень, підсумком чого має бути розв'язання певних колективних проблем. Очевидно, доцільно говорити, що краудфандинг і краудсорсинг є свого роду «новою культурою громадянськості» на основі позаінституційного активізму. Але потребує авторського аналізу те, як сформувати таку культуру, тобто мотивувати, спонукати громадськість до громадсько-політичного краудсорсингу та краудфандингу. Адже попри високу загальну активність протестних настроїв, оцінка громадянами власної здатності впливати на суспільні процеси є невисокою, а для значної частини громадян усе ще характерні великі патерналістські очікування та пасивна позиція спостерігачів.

По-четверте, спостерігається певна невизначеність щодо використання понять «метод» та «підхід» у науковому дослідженні, які подаються, як синоніми.

Так у останньому пункті новизни автором визначено «теоретико-методологічні позиції щодо використання мережевого *підходу* для аналізу новітніх громадсько-політичних практик», у той же час «цей *метод* визначено адаптивним для вивчення практик самоорганізації громадсько-політичних акторів та їх взаємодії». Як відомо, методологічний підхід — це більш широке поняття, яке означає принципову методологічну спрямованість дослідника, позицію, з якої вивчається об'єкт дослідження. Методом же зазвичай називають конкретний засіб пізнання, який включає в себе принципи, що висловлюють те чи інше розуміння об'єкта та предмета дослідження, суму прийомів, технік та процедур пізнання. Виходячи з цього, хотілося б дізнатися, методом чи підходом є мережевий аналіз для автора. Оскільки у підрозділі 1.2., з одного боку він визначений «методологічною основою дисертації», що ближче до його трактування як «підходу», з іншого боку, мережевий аналіз розглядається саме як конкретний «метод адаптивний для опису феномену самоорганізації громадсько-політичних акторів та їх взаємодії в процесі формування горизонтальних зв'язків у суспільстві» (автореферат, с. 8).

По-н'яте, дисертант слушно стверджує, що поява практик краудсорсингу та краудфандингу зумовлена активним розвитком мережевого (віртуального) комунітаризму. У зв'язку з цим потребує уточнення: чи саме комунітаризм як посткласична ідеологія, є аксіологічним підґрунтям громадсько-політичного краудсорсингу та краудфандингу? Адже цінності спільного блага – центральні для комунітаризму.

Наведені міркування в жодній мірі не впливають на високу оцінку дисертаційного дослідження В. Є. Голки, не знижують її наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на актуалізацію наукового дискурсу щодо порушених у дисертації проблем.

9. Загальний висновок

Оцінюючи наукові результати проведеного дослідження В. Є. Голки у цілому, необхідно відзначити, що мета роботи досягнута, а поставлені задачі вирішені. Висновки до розділів і загальні висновки дисертації є достатньо

обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Дисертаційна робота «Громадсько-політичний краудсорсинг і краудфандинг як новітні форми політичного активізму» є завершеною, має теоретичне та прикладне значення.

Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Дисертаційне дослідження В. Є. Голки відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси, затвердженого Постановою Президії ВАК України № 99-06/6 від 02.07.2008.

Представлена до захисту дисертаційна робота В. Є. Голки «Громадсько-політичний краудсорсинг і краудфандинг як новітні форми політичного активізму» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичної науки.

Дисертація й автореферат відповідають вимогам пп. 9, 11, 12.2 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а здобувач Голка Валерія Євгенівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент –

доктор політичних наук, професор
 професор кафедри політичних наук,
 Національний педагогічний університет
 імені М. П. Драгоманова

В. Новакова

РЯЮ: зав. канцелярією
 ім. М. П. Драгоманова

09 20 16 р.